

De Westergasfabriek van oud

Een enorm abattoir in verval in Casablanca wordt cultuurcentrum. Voorbeeld: de Westergasfabriek. Gevolg: culturele bloei en een betere verhouding tussen Marokkanen en Nederlanders.

tekst JOOST VERMEULEN
foto EVERT VERHAGEN

Het oude abattoir in Casablanca. Inmiddels heeft 'een bonte stoet van architecten, vormgevers, beeldend kunstenaars

In 1922 gebouwd als een van de modernste slachthuizen van de wereld. Vijf hectare vol enorme gebouwen in het hart van de stad. Casablanca, de miljoenenstad aan de westkust van Marokko, zat er mee in zijn maag. Afbreken wil niemand. Maar wat dan te doen met dit enorme complex. Hulp uit Amsterdam bood uitkomst. Expertise die hier werd opgedaan bij de ontwikkeling van het terrein van de voormalige Westergasfabriek, wordt nu ingezet om ook Casablanca een nieuw cultureel hart te geven.

"De stank is er ondraaglijk en het lawaai maakt je bijna doof. Uit de grotachtige, slecht verlichte ruimtes klinkt het gebrul van kamelen, het mekkeren van geiten, het blaten van lammeren en zelfs heel in de verte het onrustige knorren van varkens. Mannen met bebloede voorschoten rennen tussen schots en scheef geparkeerde karren en vrachtauto's heen en weer. Sommige dragen zware karkassen van soms meer dan twintig kilo op hun rug. Hier binnen moet de hel zijn." Zo klinkt het in een anoniem verslag dat een Nederlandse reiziger ergens begin jaren vijftig maakte van zijn bezoek aan het grote centrale slachthuis van Casablanca.

De enorme, lege, halfduistere hallen ademen nu, zeven jaar nadat de laatste slagers er vertrokken zijn, een bijna serene rust. Alleen de enorme rijen vleeshaken in de gangen herinneren nog direct aan het harde verleden van deze plek.

"Dit complex is zo onwaarschijnlijk inspirerend." Amsterdamer Evert Verhagen van het bureau Reuse, gespecialiseerd in dit soort projecten, raakt niet uitgepraat als hij over 'zijn fabriek' in Casablanca begint. Sinds hij daar op verzoek van de gemeente Amsterdam in 2007 voor het eerst ging kijken, is het namelijk liefde op het eerste gezicht. "Elke keer als ik er kom, zie ik weer nieuwe dingen, onbekende hoeken, nieuwe vergezichten. Onlangs nog ontdekte ik een hoek van het complex waar bassins waren waarin vroeger de darmen werden gespoeld. In een van die bakken staat

nu helder water. Je zou er zo een badhuis kunnen beginnen."

De Amsterdamse bemoeienis met deze bijzondere plek is het rechtstreekse gevolg van het bezoek dat burgemeester Job Cohen in 2005 aan Casablanca bracht. Zijn collega Mohammed Sajid heeft hem toen meegenomen voor een bezoek aan dit industriële monument. "Ik was ervan overtuigd dat dit gebouw vanwege zijn architectonische kwaliteit, zijn enorme oppervlakte en zijn ligging (aan de rand van een grote volkswijk en op een steenworp afstand van het grote spoorwegstation, JV) een geweldige aanwinst kon worden voor onze stad, maar we hadden onze vrienden in Amsterdam nodig om ons op een goed spoor te zetten," zei Sajid onlangs in een lokale krant over dit bezoek en de gevolgen die het had.

Cohen heeft Sajid tijdens een tegenbezoek meegenomen naar het Westergasfabriekterrein. "Cohen wilde hem laten zien hoe wij op een nieuwe manier invulling hadden gegeven aan een oud fabriekscapex," aldus Sabine Gimbrère van de gemeente Amsterdam. "Toen Sajid enthousiast reageerde, was het niet meer dan logisch dat Amsterdam de kennis en ervaring die was opgedaan bij het ontwikkelen van Westergasfabriekterrein, ter beschikking zou stellen aan Casablanca."

De enorme, in neokoloniale stijl opgetrokken hoofdepoort, die jarenlang hermetisch op slot zat, staat tegenwoordig heel vaak open. En een bonte stoet van architecten, vormgevers, beeldend kunstenaars, muzikanten, dansers en andere creatievelingen heeft zijn weg naar binnen al weten te vinden. Verhagen: "Wat dat betreft, gaat het hier

'Dan kunnen we laten zien: ook dit is Marokko'

net als in Europa. De creatieve sector ontdekt zo'n plek als eerste. Voor hem betekent de enorme oppervlakte, de leegheid en het industriële karakter een onuitputtelijke bron van inspiratie. Die inspiratie vormt voor mij ook het uitgangspunt voor de verder ontwikkeling".

Die ontwikkeling resulteerde eind vorig jaar in een grote brainstormsessie, in het abattoir zelf. "Dat was vooral voor de ambtenaren van de gemeente Casablanca, maar ook voor veel anderen, een eyeopener. Voor het eerst kreeg men het idee dat er echt iets kon gebeuren met het complex. Maar misschien nog wel het belangrijkste resultaat was dat men heeft ingezien dat je om het abattoir tot een succes te maken, een heel andere manier van denken moet hanteren. Niet beginnen met de vraag 'hoeveel geld is er' en 'wie wordt de architect', maar met de vraag 'wat willen we hier bereiken'. En wat voor sommigen ook een nieuw concept was, was dat cultuur de drager moet zijn van alles."

Dat sluit aan bij de theorieën van de Amerikaanse econoom Richard Florida. Die gaat er, grofweg, van uit dat alle (positieve) veranderingen beginnen in de grote steden. Daar moet het talent, en met name het creatieve talent, tot ontwikkeling gebracht worden. Als dat gebeurt, ontstaat een beweging die ertoe leidt dat de steden weer trots op zich zelf kunnen zijn en daardoor hebben de bewoners van de stad minder behoefte hun geluk elders te zoeken. Kortom: dan gaat de stad bloeien. En bloeiende steden zijn in ieders belang.

Die creatieve groei is altijd gebonden aan bijzondere plekken. In Amsterdam bijvoorbeeld de Westergasfabriek of het NDSM-terrein in Noord. In Rotterdam de oude Van Nellefabriek. En in Casablanca wordt dat het abattoir. Het complex heeft alles daarvoor in zich."

Dat Amsterdam Verhagen inzet

om Casablanca te adviseren, betekent overigens niet dat Amsterdam de zaak volledig gaat trekken. Gimbrère: "Wij leveren expertise, maar wij gaan het abattoir niet ontwikkelen. Wel stimuleren we dat Amsterdamse en Marokkaanse kunstenaars en culturele instellingen elkaar kunnen ontmoeten zodat er straks ook gezamenlijk gewerkt en geprogrammeerd kan worden. Zo hebben wij de Videokaravaan, een Marokkaans kunstenaarsgezelschap uit Amsterdam dat zich richt op ontwikkeling van cross-culturele, multimediale projecten, gevraagd in een festival de Amsterdamse inbreng te verzorgen. We willen een gesprek tussen Amsterdamse en Marokkaanse creatieven."

De organisatie van dit Les Transculturelles des abattoirs – de eerste grote culturele manifestatie in het abattoir, waar tientallen kunstenaars uit alle disciplines aan meedoen – ligt in handen van architect Abdarahim Kassou en filmer Ali Saffi. Zij zitten ook in het bestuur van

